

Stilte na de storm? Intensief casemanagement na tijdelijk huisverbod in Limburg

DRIES WYCKMANS^a

- ^a Coördinator Family Justice Center Limburg, Afdeling Justitiehuisen, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (Corresp.: dries.wyckmans@vlaanderen.be)

1. HET TIJDELIJK HUISVERBOD

Intrafamiliaal geweld is een omvangrijk en hardnekkig maatschappelijk probleem, dat niet eenvoudig te stoppen of te voorkomen is, ook niet vanuit politie en justitie. Sinds de wet betreffende het tijdelijk huisverbod van 15 mei 2012, die op 1 januari 2013 in werking is getreden, hebben de Belgische parketten alleszins een bijkomend instrument in handen dat ze kunnen inzetten wanneer iemand een onmiddellijk en ernstig gevaar vormt voor zijn huisgenoten. Het huisverbod kan ook worden opgelegd vóór er een misdrijf is gepleegd. Dreigend gevaar volstaat. De recente Potpourri-wet (BS 24 mei 2009) heeft de termijn van de uithuisplaatsing verlengd van 10 naar 14 dagen. De familierechtbank, die de zaak binnen die 14 dagen behandelt, kan de maatregel opheffen of verlengen tot maximaal 3 maanden, en kan eventuele burgerlijke vorderingen behandelen.

Het Limburgse parket was al snel fan van dit instrument, aangezien het onmiddellijk een duidelijk signaal geeft aan alle betrokkenen: *“Hier is een grens overschreden en komen we als maatschappij tussen”*. Na de crisis wordt een periode van rust ingebouwd en vervolgens komt het dossier bij de familierechter terecht, die goed geplaatst is om in deze materie beslissingen te nemen. Alle partijen worden gehoord: niet alleen de verdachte, zoals bij de onderzoeksrechter, maar ook het slachtoffer en de meerderjarige kinderen hebben dan een stem. Dat is een grote meerwaarde, net als het feit dat er opvolging is en dat het slachtoffer en de eventuele kinderen in de woning kunnen blijven. Bij de lokale politie leidt het inzetten van dit instrument tot beduidend minder frustratie, want ze zien dat er na hun interventie in een dergelijk verontrustende situatie ook meteen iets gebeurt vanuit justitie.

Om de inzet van het tijdelijk huisverbod daadwerkelijk toe te passen, in de juiste situaties, heeft de sectie Jeugd & Gezin van het Limburgse parket heel wat tijd en energie gestoken in het vergroten van het interne draagvlak ervoor, en het sensibiliseren en informeren van de verschillende politiediensten (zie <https://www.youtube.com/watch?v=M-qVnUzNSbI>). Het proces begint immers bij de inschatting van de politie-inspecteur op het terrein en de reactie van de officier van gerechtelijke politie en de parketmagistraat wanneer die gecontacteerd worden. Ook de administratieve afhandeling is niet van de poes. Dat die aanpak heeft gewerkt, blijkt alvast uit de cijfers: in 2016 werden 74 van de 94 Belgische huisverboden in Limburg opgelegd, in 2017 waren dat er 95 van de 159 en in 2018 100 van de 169.

Mooie cijfers en een goed signaal, maar toch bleek uit de praktijk dat er nog enkele werkpunten aan het instrument waren, zoals de te lage strafmaat wanneer de betrokkene het huisverbod niet naleefde of de administratieve werklast voor de magistraat. De recente wetwijziging door de Potpourri-wet (BS 24 mei 2009) zet daarbij alvast een belangrijke stap in de goede richting. Zo wordt de maximumstraf voor de niet-naleving van het tijdelijk huisverbod opgetrokken tot een jaar, opdat de onderzoeksrechter een aanhoudingsbevel zou kunnen uitvaardigen. Hetzelfde geldt wanneer de betrokkene het huisverbod dat werd verlengd door de familierechtbank, niet naleeft. Daarnaast wordt de speedprocedure als enige

procedure ingevoegd. Voortaan zal de procureur des Konings zijn beslissing dus mondeling laten meedelen aan de uithuisgeplaatste. Pas daarna wordt het bevel op schrift gesteld en aan de betrokken personen meegedeeld door de administratieve diensten van het parket.

Een ander werkpunt dat politie en parket in Limburg vaststelden, is dat de potentie van het instrument nog niet ten volle benut wordt, doordat er een te beperkt en te reactief hulpaanbod aan gekoppeld is. Het komt erop neer dat de dienst slachtofferonthaal – via brief – een aanbod doet tot bijstand en voorlichting naar de personen die met de uithuisgeplaatste dezelfde verblijfplaats betrekken. Een aanbod dat naar aanleiding van de eerder aangehaalde wetwijziging vanaf 1 januari 2020 ook wordt opengetrokken naar de uithuisgeplaatste persoon zelf. De tekst is als dusdanig geformuleerd dat het aan de Gemeenschappen toekomt om de hiertoe bevoegde diensten aan te duiden, en dit zowel voor de personen die samenleven met de uithuisgeplaatste als de uithuisgeplaatste zelf. De Vlaamse overheid is momenteel aan het bekijken hoe dit nieuwe mandaat van de justitiehuisen zal ingevuld worden.

Het Limburgse *Family Justice Center* (FJC) – een samenwerkingsverband van politie, justitie en hulpverlening in dossiers van intrafamiliaal geweld – is al eerder op zoek gegaan naar goede praktijken op dat vlak. Het FJC kwam al snel bij de Nederlandse Mutsaersstichting terecht, die de afgelopen jaren een hulpverlenende interventie – Multifocus – in het kader van onder meer tijdelijke huisverboden heeft ontwikkeld, uitgetest en geëvalueerd.

2. INTENSIEF CASEMANAGEMENT

Multifocus is een op de systeemtheorie gebaseerde, gezinsgerichte aanpak van intrafamiliaal geweld. De interventie maakt optimaal gebruik van het *window of opportunity* dat meteen na de crisis ontstaat. Ervaring leert dat hoe sneller na de feiten je met de betrokkenen aan de slag kan gaan, hoe groter de kans dat het gezinssysteem openstaat voor verandering en hulp. De crisis biedt met andere woorden aanknopingspunten voor een nieuw ontwikkelingsperspectief voor het gezin. Het belangrijkste perspectief op korte termijn is het garanderen van veiligheid, op langere termijn is dat duurzame veiligheid en het voorkomen dat patronen van gewelddadig gedrag door toekomstige generaties wordt overgenomen.

De inzet van een ervaren ‘intensief casemanager’, die meteen aan de slag gaat met het hele gezin, is een cruciale factor voor het succes van Multifocus. De intensief casemanager zal in eerste instantie luisteren en rust scheppen. Door bovendien de totale regie op te nemen – in afstemming met de betrokken ketenpartners – is hij in staat een samenhangend beeld te krijgen van de gezinsdynamiek. Vanuit een systemische benadering geeft de intensief casemanager cliënten inzicht in bestaande patronen die leiden tot geweld. Daarbij creëert de intensief casemanager samen met cliënten een nieuw, geweldloos perspectief waarmee het vertrouwen in een andere toekomst, en daarmee de veranderingsbereidheid, bij cliënten groeit. De intensief casemanager richt zich bij uitstek op het vergroten van de betrokkenheid, motivatie en (zelf)verantwoordelijkheid van de cliënten.

Bij de interventie wordt een duidelijk onderscheid gemaakt tussen situationeel partnergeweld en intiem terrorisme (JOHNSON, 2008). In gevallen van situationeel partnergeweld, dat vaak voortkomt uit onmacht of problemen op bepaalde levensdomeinen, wordt veelal behoud of herstel van relaties nagestreefd, mits alle gezinsleden dat ook effectief willen. Multifocus zet dan in op verbinding en veiligheid. Wanneer er sprake is van intiem terrorisme – een vorm waarbij het geweld eenzijdig is en macht en controle een belangrijke rol spelen

– is dat niet het geval. Om de geweldspiraal te doorbreken wordt dan prioriteit gegeven aan het begrenzen van gedrag en wordt uitsluitend ingezet op veiligheid.

Sinds 2007 werden meer dan 800 gezinnen vanuit een zeer ernstige situatie – de helft daarvan vanuit een tijdelijk huisverbod – begeleid met deze methodiek. Onderzoek naar de effectiviteit van Multifocus toont aan dat cliënten erg gebaat zijn bij deze benadering, waarbij de hulpverlener met de betrokkenen het perspectief schept om zelf duurzaam verandering in hun situatie te brengen. Daarnaast toont onderzoek naar Multifocus aan dat de recidive binnen 1 jaar beperkt blijft tot zo'n 15 procent, terwijl bij andere benaderingen schattingen oplopen tot 62 procent (GOEDHART & CHOY, 2011).

3. PILOOTPROJECT BINNEN FJC LIMBURG

Redenen genoeg voor de partners van het Family Justice Center Limburg om volop in te zetten op deze aanpak. Met Europese middelen en ondersteuning van de steden Genk en Hasselt werden tussen augustus en december 2017 acht intensief casemanagers – medewerkers van de OCMW's van Hasselt en Genk, de Limburgse justitiehuisen, de Vereniging Geestelijke Gezondheidszorg en CAW Limburg – opgeleid door experts van de Mutsaersstichting. De opleiding bestond uit zelfstudie via 14 e-learningmodules en 5 intensieve bijeenkomsten met de opleiders. Vervolgens werden binnen het FJC de nodige procesmatige afspraken gemaakt met politie, parket, de intensief casemanagers en de FJC-coördinatoren. In maart 2018 ging uiteindelijk een pilootproject van een jaar van start, waarbij in tijdelijke huisverboden in de politiezones Carma en Limburg Regio Hoofdstad – een regio van zo'n 330.000 inwoners – geëxperimenteerd werd met de Multifocus-methodiek.

Op basis van de Nederlandse ervaringen en de context waarbinnen het pilootproject kon plaatsvinden, zijn wel duidelijke exclusiecriteria bepaald. De intensief casemanagers kunnen in een dossier van start gaan als de betrokkenen voldoende Nederlands spreken en hun medische en geestelijke toestand het toelaat. Ook de veiligheid voor de intensief casemanager wordt telkens ingeschat. Het gaat bovendien om een vrijwillige maar geen vrijblijvende interventie. Aanklappen maakt deel uit van de basishouding van de intensief casemanager. Als er om één van bovenstaande redenen niet kan opgestart worden, gaat het FJC op zoek naar alternatieven om toch snel met het cliëntsysteem aan de slag te gaan.

3.1. Fase 1

De intensief casemanagers van FJC Limburg hebben hun aanpak opgesplitst in 2 fases. Fase 1 start bij het opleggen van het tijdelijk huisverbod tot aan de zitting van de familierechtbank. Ook in de Limburgse pilot wordt de crisis als oppotunititeit gebruikt. Van zodra het tijdelijk huisverbod wordt opgelegd, of ten laatste de eerstvolgende werkdag – de casemanagers zijn anders dan in Nederland enkel inzetbaar op weekdays en reguliere werkuren – legt de intensief casemanager de eerste contacten met alle gezinsleden. Met de uithuisgeplaatste vindt dat eerste contact bij voorkeur al plaats wanneer hij nog aanwezig is op het politiecommissariaat, en dat lukt meestal ook.

In die eerste fase, die dus maximaal 10 dagen duurt, is er intensief contact met alle betrokkenen en wordt nagegaan wat er precies aan de hand is en wat er nodig is. Het kan daarbij gaan om het geven van informatie of het treffen van praktische regelingen, het installeren van veiligheid, zicht krijgen op de verschillende levensdomeinen, dynamieken en patronen, op de noden van de kinderen, het uitzuiveren van hulpvragen, ... Die intensieve begeleiding,

of bemoei- en beroerzorg zoals de Nederlandse collega's dat noemen, zorgt ervoor dat de casemanager achter de voordeur kan kijken en daardoor een goed beeld krijgt van de gezinssituatie. Op die manier kan hij de problematiek beter in kaart brengen en een duidelijk plan ontwikkelen voor de verdere hulpverlening.

Nog vóór de zitting van de familierechtbank formuleert het team van intensief casemanagers een schriftelijk advies voor de parketmagistraat die op de zitting aanwezig zal zijn. Wordt het huisverbod best verlengd of niet? Dat wordt bijzonder geapprecieerd door het parket en de familierechter, die daardoor over meer informatie en een voorafgaande professionele inschatting beschikken. In het advies wordt rekening gehouden met de visie van de betrokken partijen en het team zelf, onder meer met het oog op veiligheid. Er kan bijvoorbeeld ook geadviseerd worden om te verlengen, maar toch afspraken vast te leggen om contact met de kinderen mogelijk te maken. De beslissing ligt uiteraard bij de rechter, al leert de ervaring dat die het advies vrijwel altijd volgt.

3.2. Fase 2

Fase 2 loopt van de zitting van de familierechtbank tot maximaal een jaar na de start, al kan die termijn in uitzonderlijke gevallen verlengd worden. In deze fase wordt verdere diepgang gegeven aan de interventie. De nodige hulpverlening, op maat en over de verschillende levensdomeinen heen, wordt opgestart op basis van een plan van aanpak. De uitvoering wordt voortdurend gemonitord en bijgestuurd wanneer nodig, in overleg met zowel de betrokkenen zelf als eventuele diensten die mee zijn ingeschakeld. In zijn contacten met de cliënten zoekt de intensief casemanager voortdurend naar connectie. Door te motiveren en een positieve werkrelatie op te bouwen, kan hij duidelijk en transparant communiceren en onbevooroordeeld met de cliënten omgaan. Daardoor groeit het vertrouwen en ontstaat ook een kader om te kunnen normeren en confronteren. De intensief casemanager kan het cliëntensysteem, indien nodig, tot een jaar blijven opvolgen en ondersteunen.

4. LIMBURGSE ERVARINGEN EN AANDACHTSPUNTEN

De Multifocus-benadering werd tijdens de pilootperiode bij 34 Limburgse gezinnen ingezet. Onderzoekers van de UCLL deden diepte-interviews met de intensief casemanagers (VERDONCK & ROOSEN, 2019) en daaruit blijkt dat dit project de hooggespannen verwachtingen grotendeels inlost. Het is bij uitstek een interventie waarbij casemanagers kort op de bal kunnen spelen. De crisis geeft effectief ruimte om in het cliëntensysteem te geraken en om naar terug te verwijzen. Wanneer een dossier pas later kan opgestart worden – bijvoorbeeld wanneer de feiten zich op vrijdagavond of in het weekend hebben voorgedaan – verloopt het traject soms moeizamer. Bovendien ging het om 34 verschillende situaties, maar het systeemtheoretische kader geeft de intensief casemanagers de nodige ruggensteun en biedt een ruim arsenaal aan methodieken.

Ook de structurele samenwerking binnen het FJC-kader is van grote waarde, met politie, justitie, hulpverlening en de intensief casemanager die mekaar voortdurend in positie houden. De intensief casemanager bewaart het overzicht, houdt de vinger aan de pols en kan zich positioneren als procesbegeleider, aanspreekpunt en buffer. De intensief casemanagers zijn het afgelopen jaar bovendien uitgegroeid tot een hecht team, dat wekelijks overlegt en een gezamenlijke taal en visie heeft ontwikkeld. Dat geeft zuurstof en zorgt voor openheid, veiligheid en draagkracht. Het verschil in professionele achtergrond bij de teamleden zien ze daarbij als een echte sterkte.

Er kwamen ook enkele aandachtspunten naar boven. Er zijn nog onduidelijkheden in visie en praktijk over het exacte mandaat van de intensief casemanager, zowel naar de cliënten toe als naar betrokken professionele partners. Ook de combinatie van de functie met een andere job is niet evident, aangezien er met permanenties gewerkt wordt en er in die periodes voldoende open agendaruimte moet zijn om bij de opstart van een nieuw dossier intensief aan de slag te kunnen gaan. Daarnaast heb je een voldoende groot team nodig om ook effectief in een haalbare permanentieregeling te kunnen voorzien.

Maar bovenal zijn de Limburgse FJC-partners overtuigd van de meerwaarde en de noodzaak van deze aanpak. Die willen we vanuit het FJC nog verder onderbouwen door in de toekomst de cliënten/gezinnen te bevragen en verder (recidive)onderzoek te laten uitvoeren. We pleiten bovendien voor een verdere uitrol, structurele verankering en financiering in de toekomst. Deze benadering brengt rust na de storm, en helpt om gezinnen, die vaak opgesloten zitten in een complexe geweldsspiraal, met succes te kunnen ondersteunen en zo drama's te vermijden. Investeren in de relatie met risicogezinnen loont.

REFERENTIES

Literatuur

- GOEDHART, M. & CHOY, J. (2011). *Multifocus – de kracht van verbinden*. Venray: Mutsaersstichting.
- JOHNSON, M.P. (2008). *A typology of domestic violence: intimate terrorism, violent resistance and situational couple violence*. Hampshire: University Press New England.
- VERDONCK, E. & ROOSEN, M. (2019). *SWIFT: een evaluatie-onderzoek van de politietraining, de risicotaxatie en het intensief casemanagement*. Interne, niet gepubliceerde publicatie.

Wetgeving

Wet 5 mei 2019 houdende diverse bepalingen in strafzaken en inzake erediensten, en tot wijziging van de wet van 28 mei 2002 betreffende de euthanasie en van het Sociaal Strafwetboek ("Potpourri-wet"), BS 24 mei 2019.